

POGOVOR Prof. Martin Kranner

Spomini na dr. Janka Kralja, družbenopolitičnega delavca, ki je izginil iz našega zgodovinskega spomina

Profesorja Martina Krannerja sem ponovno obiskala na njegovem domu v Pevm 20. novembra lani. Pogovor se je tokrat osredotočil na pomemben lik iz goriške polpreteklosti, ki je skorajda izginil iz zgodovinskega spomina, in sicer na pravnika, intelektualca, politika in urednika dr. Janka Kralja, ki je imel na Goriškem pomembno vlogo v katoliškem taboru v predvojnem in medvojnem času vse do kapitulacije Italije. Dne 9. septembra 1943 se je umaknil v Rim, kjer je tudi umrl konec leta 1944. 27. decembra se bomo spominjali 70-letnice njegove smrti. V večurnem pogovoru sva obudila spomine, ki prof. Krannerja vežejo nanj in se nanašajo na posebno poglavje Kraljevega delovanja, in sicer na posredovanje sporočil, ki jih je Slovenska ljudska stranka (SLS) iz Ljubljane preko Gorice pošiljala v Vatikan in od tam v London do jugoslovanske vlade v begunstvu, do ministra Mihe Kreka in do zahodnih zaveznikov. Prof. Kranner je takrat v Ljubljani deloval v Slovenski legiji, ki je bila po okupaciji leta 1941 ilegalna organizacija SLS. Dr. Kralja je torej obiskoval predvsem zaradi prenosa poročil iz Ljubljane. Najin pogovor se je zato omejil na to področje, ki je le eno izmed številnih, na katerih se je Janko Kralj udejstvoval.

Kdaj ste prvič srečali Janka Kralja?

V začetku avgusta 1939 sem prišel v Gorico s skupino ljubljanskih katoliških akademikov. Takrat sem ga prvič srečal, vendar le na krajšem pogovoru, pri katerem je bil prisoten tudi njegov "faktotum", častnik Polde Kemperle. V Ljubljani, kjer sem takrat študiral in bil odbornik Akademске zveze (AZ), ki je bila vrhovna predstavnik katoliških akademskih društev, sem o njem že prej slišal, in sicer da je referent SLS na Primorskem.

Tisto poletje nas je šest akademikov, ki smo zastopali slušatelje ljubljanske univerze in člane katoliških akademskih društev, prišlo v Gorico na sestanek pri stašev dr. Engelberta Besednjaka. Srečanje je potekalo na domu inženirja Josipa Rustje, kjer smo podali poročilo o odnosih med Cerkvijo, Vatikanom, papežem, Slovenijo in Primorsko. O tem srečanju sem obširneje spregovoril v intervjuju, ki je bil v Novem glasu objavljen 6. junija lani.

Omenjeno srečanje je organizirala t. i. tretja skupina, krog, ki je obstajal v Ljubljani ob mladih in stražarjih in ga je ideološko vodil Edvard Kocbek. Bili so to krščanski socialisti, zbirali so se v katoliškem akademskem društvu Zarja. V Gorici sicer niso bili organizirani kot skupina, imeli pa so pristaše, med njimi je bil najvidnejši Engelbert Besednjak. Iztočnice za poročilo, ki smo ga akademiki podali na Rustjevem domu pod Kapelo, tj. pod Kostanjevico, nam je za cerkveno področje posredoval ljubljanski škof Gregorij Rožman, glede političnega položaja pa smo se opirali na podatke, ki nam jih je iz Gorice posredoval Janko Kralj.

Kako je potekal goriški obisk? V Gorico smo prispeli 8. avgusta 1939. Da je bil 8. avgust, to dobro vem, saj je bilo v mestu praznično, švigale so rakete, pokalo je vsepoved, proslavljali so obletnico šeste soške bitke in vstopa italijanskih čet v mesto leta 1916.

Pripeljali smo se z vlakom preko Postojne in se nastanili v gostilni Pri Figlju na Travniku. Tam nas je obiskal Polde Kemperle in nas pospremil do gostilne pri Zlatem jeleni nasproti nadškofije, kjer je bilo zbirališče goriških Slovencev. Tudi med mojimi poznejšimi obiski v Gorici sva se s Kemperletom srečevala prav tam. Takrat je tja prišel tudi Janko Kralj. Njegov oris o položaju na Primorskem smo že imeli, prebrali smo mu še poročilo, ki je zadevalo Vatikan, imeli nato krajši pogovor o razmerah na Goriškem in se razšli. Takrat sem prvič spoznal tako Janka Kralja kot tudi Polde Kemperleta.

Kakšen vtis Vam je po tem srečanju pustil Janko Kralj?

Ne bi mogel veliko povedati, ker smo se prav malo razgovarjali, saj je bilo težišče našega obiska vezano na naslednji dan in na stik s "tretjeskupinci". Na sestanku pri Rustji pa Kralja in Kemperleta ni bilo, prisotnih je bilo približno 15 ljudi. Naše poročilo ni bilo dobro sprejeto, saj smo zagovarjali drugačna stališča glede Cerkve na Primorskem, odnosa do Vatikana in papeža Pija XI., za katerega smo bili mnenja, da Slovence ni nasproten. Kot zanimivost naj omenim, da je ob smrti papeža Pija XI. februarja 1939 Janko Kralj napisal članek v ljubljanskem Slovincu, v katerem je pisal o papeževem delu za obrambo pravic manjšin.

Kako se je končal goriški obisk leta 1939?

Gostitelji so nas pospreмили v Števerjan, da bi spoznali kulturni in družbeni utrip na Primorskem. Če se prav spominjam, smo bili gostje velike Štekarjeve kmetije. Gospodar nam je postregel z vinom in narezkom. V spominu mi je ostalo, kako je dvignil loputo in iz jame vzel vino, ki je bilo tam spravljeno. Pokazati so nam hoteli, kako poteka prikrito prosvetno delovanje na Goriškem. Iz različnih smeri so posamično prihajali pevci, ki so nam zapeli. Povedali so nam, kako pevski zbori kljub prepovedi še vedno delujejo.

Po tem obisku smo se akademiki razdelili v tri skupine po dva in dva in se napotili v tri smeri po Primorski. Pot je bila vnaprej določena. Seznam z imeni krajev in župnikov, ki naj bi jih obiskali, sta nam že pri Zlatem jeleni posredovala Polde Kemperle in Janko Kralj. Že v Ljubljani so nam pred odhodom rekli, da, če hočemo kaj izvedeti o Primorski, je za to merodajen Janko Kralj in naj se naslanjamo nanj.

Po tem obisku se s Kraljem ni sta srečala vse do italijanske zasedbe Slovenije leta 1941?

Drži. Potem pa sva se od jeseni 1941 pa vse do njegovega umika v Rim po kapitulaciji Italije večkrat videvala. Po italijanski okupaciji leta 1941 sem namreč po spletu okoliščin, ki sem jih že opisal v prejšnjih člankih v Novem glasu, prejel prepustnico za potovanje iz Slovenije v Italijo. Ko so to izvedeli pri Slovenski legiji, ki je bila ilegalna organizacija katoliškega tabora, so me začeli pošiljati kot kurirja v Gorico k Janku Kralju. Nosil sem mu sporočila iz Ljubljane, ki jih je on nato po svojih zvezah posredoval v Vatikan, od koder so nato

bila poslana v London do slovenskega ministra v jugoslovanski vladi v begunstvu dr. Mihe Kreka. Te "goriške poti" so se nadaljevale do jeseni leta 1943. Naj pri tem omenim, da sta se Janko Kralj in Miha Krek poznala še iz let, ko sta bila skupaj v Zagrebu, kjer je Kralj študiral pravo.

Kam ste nosili sporočila?

Na Kraljev dom na Drevoredu

20. septembra v Gorici, v stavbo, ki je sosednja hiša današnjega Kulturnega centra Lojze Bratuž. V isti stavbi je kasneje stanoval tudi odvetnik Avgust Šfiligoj. V Gorico sem prihajal z vlakom. Navadno sem poiskal Kemperleta pri Zlatem jeleni, kjer je vsak dan kosil in se zadrževal več ur, tako da so vsi, ki so iskali stik z njim, vedeli, da ga lahko najdejo tam. Prihajal so kar številni, od vsepovedov z Goriškega. No, tudi jaz sem ga poiskal tam ter se z njim napotil do Kralja, kateremu sem prinašal sporočila iz Ljubljane. Ta so bila v glavnem ustna, to pa zato, ker je bilo na tak način manj tvegano, da bi mi kaj našli ob morebitni kontroli. Sporočila za Ljubljano pa mi je Kralj dajal včasih tudi pisna. Njegova sporočila sem nato oddajal v Rokodelskem domu v Komenskega ulici v Ljubljani. Formalno je bil sicer tam urad dobrodelne organizacije, v resnici pa je bil sedež Slovenske legije. "Moja" zveza je bila le ena izmed zvez med Slovensko legijo oz. SLS in Londonom.

Ali bi nam lahko predstavili kakšno tipično sporočilo, ki ste ga prenesli iz Ljubljane v Gorico?

Nemci so se za oskrbo fronte v južni Italiji posluževali železnice iz Avstrije preko Maribora in Ljubljane. Obveščevalec za zaveznike, ki je bil v službi na železniški postaji v Ljubljani, pisal se je Avsec, je na primer pravočasno izvedel za tak transport in obvestil Slovensko legijo, ki je sporočilo, šifrirano, poslala preko Gorice v London. Na podlagi tega obvestila so zavezniška letala transport prestregla in bombardirala na železniški postaji v Ravennu.

Ali ste v Gorico nosili sporočila le Kralju?

Da, hodil sem samo h Kralju, in to samo na njegov dom. Enkrat sem tudi prespal pri njih, spo-

minjam se, da sem njegovim otrokom včasih prinašal bombone, bil tudi na kosilu. Večinoma pa sem se še isti dan vračal z vlakom v Ljubljano.

Tu bi rad nekaj pripomnil. Kraljeva hčerka Lučka v knjigi z naslovom Janko Kralj, Utišani in pozabljeni slovenski politik (Ljubljana, 2008) teh mojih obiskov in mojega imena ne omenja, če-

položaj povsem drugačen zaradi nemških poostrenih nadzorov. In še en vzrok je bil. Ko sem leta 1942 vstopil v Vaško stražo v Devici Mariji v Polju, sem se težje premikal. Kot častnik sem le težko zapuščal postojanko brez vzroka, ali celo hodil čez mejo v Italijo, pa čeprav sem imel prepustnico. Spomladi leta 1943 sem bil poklican na italijansko vojaško poveljstvo v Ljubljani na zaslišanje. Opravičiti sem se moral neke-mu kapetanu Areni zaradi dejstva, da zapuščam postojanko. Kot zanimivost naj omenim, da sem v razgovoru z Areno spoznal, da je antifašist in da simpatizira z zavezniki. Pred vojno je bil ravnatelj gimnazije v Latini, po vojni pa je tam nadaljeval svojo službo na gimnaziji.

V Gorici sem bil še nekaj dni pred kapitulacijo Italije, na dan kapitulacije, 8. septembra, pa sem bil v Polju na poroki sestre Marice. Bili smo ravno na poročnem kosilu, ko smo izvedeli, da je Italija kapitulirala. V tistih dneh je vse vrelo, debatirali smo o tem, kako naj nadaljujemo organizacijo. Oktobra me je poklical domobranski stotnik Berto Ilovcar, ki sem ga poznal še iz Slovenske legije, in mi predlagal, da bi vstopil v obveščevalni odsek Slovenskega domobranstva.

Ko ste zadnjič obiskali Kralja, pred 8. septembrom 1943, vam je kaj omenil, da se bo umaknil v Rim?

Ne, takrat mi ni še nič omenil, da se bo umaknil.

Kdo je bil potem vaš referent v Gorici?

Kolikor vem, po Kraljevem odhodu ni bilo več redne povezave z Gorico. Pod Nemci je bil nadzor poostren, kar je otežilo zveze z zavezniki. Nemci so začeli kmalu slutiti, da mnogi domobranski oficirji sodelujejo z zavezniki. Prišli so zadevi do dna, poleti 1944 je gestapo odkril povezavo domobranskih častnikov in več civilistov z zavezniško obveščevalno službo. Osumljence so zaprli in zveze so se prekinile. Med prvimi, in sicer maja 1944, so zaprli tudi mene, ki sem vodil domobranski obveščevalni odsek v Grosupljem, in oba moja sodelavca, Vinka Mehleta in Ignaca Ahlina. Pri meni niso "pogruntili", da sem imel zvezo z Gorico in s Trstom oz. Golcem.

Kdaj ste izvedeli, da so Nemci odkrili Golca in ostale, ki so bili povezani z zavezniki, in jih zaprli?

Kot sem že omenil, je gestapo poleti 1944 odkril mrežo zavezniških obveščevalcev v Sloveniji. Že avgusta 1944 je zaprl vodjo uprave dnevnika Slovenec iz Ljubljane, inženirja Jožeta Sodjo, ki je bil pomemben vezni člen v zavezniški obveščevalni službi. Zaprt je bil v istem traktu zapor kot jaz in je tudi vedel zame. Ko sem se nekega oktobrskega dne leta 1944 sprehajal na notranjem dvorišču zapor, me je nekdo poklical z nekega okna. Sporočil mi je, da mi bo vrgel obvestilo. Res je z okna priletel v kroglico zmečkan papir. Pobral sem ga, razvil in prebral sporočilo. Na njem je pisalo, da je on Jože Sodja, da je gestapo prijel Golca in da naj, če bom zaslišan, zanikam poznanstvo z Golcem in z njim. V zaporu sem ostal do kon-

ca februarja 1945.

Kako bi odgovorili tistim, ki trdijo, da je Janko Kralj sodeloval z OVRO?

Janko Kralj je imel kot pravnik, ki je deloval v odvetniški pisarni svojo vsako Teofila Simčiča, zveze in poznanstva na goriški kvesturi, kot jih je imel tudi v Vatikanu. Na Goriškem je imel na podeželju kapilarno mrežo zaveznikov. Kako si je pridobil zveze pri italijanski oblasti in kvesturi, ne bi vedel povedati, vem pa, da je v isti stavbi kot on stanoval neki kvesturin, ki je verjetno opazil, kako prihajajo h Kralju mnogi ljudje. Verjetno prav zaradi tega ni imel težav z oblastmi. Bil je iznajdljiv in zato je znal najti tudi pri OVRI koga, ki ga je obveščal. Kategorično pa izključujem, da bi bil član OVRE, kot so mu nekateri po vojni očitali. OVRA je bila italijanska tajna obveščevalna služba. Tudi prof. Albin Sirk v svoji knjigi Življenje na nitki (Gorica, 2003) izključuje očitke sodelovanja z OVRO: "... neverjetno pa se mi zdi, da bi sodeloval s prosluto tajno fašistično policijo OVRA, za kar so ga nekateri obtoževali. Stike in poznanja z ljudmi te institucije je verjetno moral imeti, če je hotel reševati - po čemer je težil - slovenske duhovnike in tudi druge intelektualce..."

Ko je bila marca 1942 prva racija v Ljubljani in so naše prijete ljudi odpeljali v Gorenjo Trebušo in jih tam zadrževali v kasarnah, je Kralj to izvedel še isti dan. Ker sem bil ravno dan potem pri njem v Gorici, sem lahko vest takoj prenesel v Ljubljano. Te ljudi so nato odpeljali v Gonars in tudi to je takoj sporočil v Ljubljano. Ko je konec avgusta 1942 italijanska oblast izvedla racijo v občini Devica Marija v Polju, smo Kralja prosili za pomoč. Svetoval je, naj se obrnemo na poveljnika generalštaba 11. korpusa italijanske armade (polkovnik Gallo), češ da je član italijanske Katoliške akcije, zato naj se jaz kot član slovenske Katoliške akcije obrnem nanj. Nimam sicer dokazov, vendar se je Kralj, po mojem, pri OVRI naslanjal na sogovornike, ki so bili istočasno tudi člani italijanske Katoliške akcije.

Janko Kralj je znal pridobiti zveze z mnogimi ljudmi in skupinami. Zato je bil marsikomu sumljiv. Veste, v tistih časih so ti z veliko lahkoto podtaknili sum, da si član OVRE. Janko Kralj je imel na stotine pomembnih zvez tako z vplivnimi kot s čisto preprostimi ljudmi.

Zakaj se je takoj po kapitulaciji Italije umaknil v Rim?

Omenil sem že, da je moral imeti stike z oblastmi, da je lahko marsikomu pomagal in zanj posredoval. Zaradi teh stikov in se bolj zaradi svojega delovanja se je čutil v nevarnosti, ko se je začela organizirati Osvobodilna fronta. Zvedel je, da je na seznamu tistih, ki jih je OF nameravala likvidirati. Na tem seznamu je bil tudi Polde Kemperle. Z dežele je dobival poročila, kakšen je položaj in kako deluje in ustrahuje OF. Ne nazadnje je bil junija 1943 ubit njegov tesni sodelavec Ivo Bric iz Dornberka.

V Rim pa je odšel predvsem zato, da bi čim prej prišel v neposreden stik z zavezniki, katerih čete so prodirale po Apeninskem polotoku proti Rimu. O prodiranju zavezniških čet ga je verjetno obveščal prav Golec.

/ str. 8
Erika Jazbar

Spomini na ...

Iva Brica pa ste tudi spoznali.

Ko sem hodil h Kralju, sem ga nekajkrat srečal. Povedal mi je, da se čuti v nevarnosti, da mu partizani grozijo s smrtjo. Hotel sem mu pomagati. Napotil sem se v trgovino Kerševan na vogalu ulice Rabatta v Gorici, kjer so prodajali tako kolesa kot tudi orožje, in mu na podlagi svojega dovoljenja za nošenje orožja kupil pištolo. Izročil sem mu jo za samoobrambo ravno pri Kralju. Pištola pa mu ni služila, saj je ni imel pri sebi, ko so ga ubili. Njegov sin Branko, ki je bil takrat star 15 let in je bil priča očetovemu umoru, je prepoznal očetovega morilca. Po tragičnem dogodku so ga domači poslali v Žabnice k družini Albina Ehrlicha. Bali so se, da bi ubili še njega, ker je prepoznal morilca, ki mu je tudi zagrozil. V Žabnicah je ostal še nekaj let po vojni. Tam sem ga nekajkrat tudi srečal in govoril z njim. Da so izbrali ravno Ehrlichovo družino, je bilo gotovo zato, ker je posredoval Janko Kralj, ki je Ehrlichovo družino spoznal po duhovniku Lambertu Ehrlichu in po srečanjih na Višarjah.

Kakšen človek je bil Janko Kralj?

Imponiral je zaradi krepke postave, in če odkrito povem, v spominu so mi ostale njegove namrščene, prav košate obrvi, ki so izstopale. Žena Anica je bila ob njem čisto drobna, medtem ko so bili otroci po postavi bolj podobni očetu. Svoje misli in ideje je znal prepričljivo uveljavljati, sproščeno je govoril, za vsako stvar, o kateri je govoril, si imel vtis, da je prepričan, da se bo pozitivno iztekla in uresničila. Bil je zelo dinamičen v svoji dejavnosti, a v nastopu umirjen, nikoli živčen. Imel je močan značaj.

Zastopal je stališča, ki so jih zagovarjali v Ljubljani v vrstah SLS. Zelo dobro in zelo zgodaj je dosegel, kaj je OF, kakšne namene ima, koliko je nevarna, kdo se skriva za njo. O komunizmu je že v tridesetih letih veliko pisal, pa tudi javno nastopal. V Ljubljani je bil zato povezan s stranko, ki je imela do OF in komunizma jasno

odklonilno politiko, in sicer SLS. Postal je njen predstavnik za Primorsko. In njegovi nasprotniki, ki so bili v glavnem v OF, so to dobro vedeli.

Kakšen voditelj pa je bil?

Dobro je poznal takratno dogajanje na celotnem Primorskem, pa tudi v Ljubljani. Če se je koga bal, je to bila le OF, saj so v njej komunisti odločali o likvidacijah svojih ideoloških nasprotnikov. Kralja sem vedno vikal, bil je starejši, pa tudi zato, ker je bil v nastopu gosposki. Zavedal se je, da je na Primorskem težko zastopati ljubljanska stališča. Je pa vseeno vztrajal, ker je bil prepričan, da izbira sredincev glede komunistične OF ni prava rešitev, da je treba dihati z Ljubljano in da pokrajinska ločevanja šibijo delovanje katoliškega tabora.

Znal je pritegniti ljudi, bil je karizmatičen. Da so ljudje tudi na Primorskem spoznali, kaj je OF, je precej njegova zasluga. Imel je veliko pristašev med duhovniki in laiki. Med duhovniki so bili na primer Mirko Brumat, ki se ni udeleževal na političnem področju, deloval je predvsem na verskem; Franc Močnik, ki si je prizadeval, da bi Katoliško akcijo organizirali tudi na Goriškem, pa ne po italijanskem vzorcu, saj je bila ta napol državna; Močnik pa ni našel posluha. Naj pripomnim, da smo še po vojni skušali organizirati Katoliško akcijo, vendar smo bili neuspešni. Kasnejši goriški nadškof Pangrazio je bil v tridesetih letih duhovni asistent Katoliške akcije in je bil v Rimu navzoč na sestanku s papežem, ko smo mladci leta 1938 prejeli potrditev kot Katoliška akcija. Ko sem se z njim v Gorici po vojni pogovarjal - bil je že goriški nadškof - mi je potožil, da goriški slovenski duhovniki Katoliško akcijo nekako odklanjajo in so glede nje pasivni.

Zakaj?

Češ da je državna, italijanska. V Italiji je bila pod fašizmom po konkordatu iz leta 1929 dopuščena, bila pa je v veliki meri režimska. Naša bi bila ločena od ita-

lijanske, bila bi slovenska. Vendar imam vtis, da je bil problem tudi v tem, da so jo enačili s škofom Rožmanom, proti kateremu je bila nasprotna propaganda vseskozi ostra in mestoma nekorektna. Ljubljanske Katoliške akcije pa niso poznali. Duhovniki iz Goriške so imeli na nadškofiji vsak četrtek sestanke, na katerih so se razgovarjali o aktualnih temah, to navado so ohranili tudi po vojni. Ko je bil na sestanku govor o Katoliški akciji, je bilo opaziti, da jih predmet razgovora ne zanima.

Franc Močnik je bil že po značaju bližji Katoliški akciji, saj je bil trden glede načel in kot matematik natančen. Katoliška akcija mu je bila blizu tudi zato, ker je zahtevala red in odločnost načel.

Kakšno vlogo je odigral Janko Kralj v medvojnih letih, ko ste z njim sodelovali?

Odigral je vodilno vlogo, saj je okoli sebe zbiral ljudi in jih usmerjal. Ko je začela delovati OF, je bilo pomembno, da je bilo jasno povedano, kdo se za OF skriva in kakšne metode uporablja. To se je najbrž poznalo tudi kasneje, ko so nastopila ključna leta, in sicer 1944-1945, in Janka Kralja ni bilo več v Gorici, pa tudi ne več med živimi, saj je 27. decembra leta 1944 umrl v Rimu. Ko se je 9. septembra 1943 umaknil iz Gorice, je skupina ljudi, ki jih je usmerjal, veliko izgubila, saj jim je zmanjkala karizmatična osebnost, vendar so vztrajali. V dveh letih nemške uprave so goriški Slovenci zaradi svoje politične in družbene situacije imeli možnost, da se po fašističnem zatiranju ponovno poslužujejo maternega jezika na družbenem in kulturnem področju pa tudi v šoli, v krajevnih upravah, na sodišču in na prosvetnem področju. Pomembno vlogo pri uresničevanju vsega tega so imeli tudi nekateri goriški kulturniki, in ne le inteligenca, ki je prišla iz Ljubljane.

Kako pa je deloval Janko Kralj na družbenopolitičnem področju?

Bil je delaven, agilen, bil je dober organizator, spremljal je dogajanje in skušal reševati probleme, pripravljal se je na čas po vojni. Med vojno je znal držati skupaj naše ljudi. Kadar sem ga obiskal, je bil vedno kdo pri njem. Delal je za slovenstvo in za katolištvo. Omogočal je stik z zavezniki. Opcija sredincev, naj se čaka na razplet dogajanja, zanj ni prišla v poštev. Bil je mnenja, da je treba delati podtalno in ne izzivati. Zelo pomemben sogovornik

riški šolah - leta 1947 sem poučeval tudi na slovenski strokovni šoli v ulici Randaccio - , sem prišel v stik s Kraljevo vdovo Anico, s Kemperletom sem bil precej skupaj, sodeloval sem tudi z Antonom Kacinom, pa se je o Janku Kralju le redkokdaj govorilo. Sicer pa ni popolnoma izginil, saj smo prvi prosvetni večer, ki je leta 1950 potekal v dvorani Brezmadežne na Placuti, ko je bilo obnovljeno katoliško prosvetno društvo, posvetili prav Janku Kralju.

Drži pa, da je lik te pomembne osebnosti padel v pozabo. Že res, da je umrl v Rimu, daleč od Gorice, da je tam pokopan, da je njegova družina leta 1948 emigrirala v Argentino, vendar je bil Janko Kralj na Goriškem močna in pomembna osebnost. Iz pozabe ga je rešila hčerka Lučka, ki je leta 2008 pri založbi Družina izdala obsežno monografijo o svojem očetu. Zakaj se je v Gorici skoraj popolnoma izgubil spomin nanj, ne vem. Lahko le domnevam, da je del krivde treba pripisati tudi opciji, za katero se je Janko Kralj boril. Šlo je za odločno in načelno katoliško delovanje, ki je bilo v povojnem času, pa tudi že v medvojnem času, deležno nasprotovanja, izkrivljanja in mestoma izobčenja iz razgovorov in posledično iz javnosti. Zgodovino pišejo zmagovalci.

Rekli ste, da ste nekajkrat nesli sporočila tudi v Trst. Kdo pa je bil tržaški Janko Kralj?

Kolikor vem, Janko Kralj ni bil zelo povezan s Trstom. Na Tržaškem je bil njemu podobna osebnost duhovnik Peter Šorli, ki pa je prišel in deloval v Trstu, ko se je Janko Kralj že umaknil v Rim. Po vojni pa je odigral na političnem področju podobno vlogo kot Janko Kralj.

Kaj pa zagonetka s Kraljevim

arhivom, ki so ga zakopali v Podgori in ki je pozneje izginil?

Preden se je umaknil v Rim, je Janko Kralj dal zakopati arhiv predvojnega in medvojnega delovanja katoliškega gibanja na Goriškem. Gradiva o medvojnem delovanju je bilo verjetno zelo malo, saj je bilo podtalno in zaupno, dokumentov, si predstavljam, skorajda ni bilo. Pločevinastega zaboja nisem nikoli videl. O tem mi je pripovedovala Zorka Stanič, sestra duhovnika Stanka Staniča. Zabojo so pred odhodom Janka Kralja v Rim poleti leta 1943 zakopali na vrtu župnišča v Podgori, kjer je bil Stanič med vojno župnik. Takrat je bil za župniščem večji vrt. Ko so zabojo zakopali, je bila prisotna tudi Zorka, ki je služila pri bratu župniku. Povedala mi je, da je bil zabojo velik približno pol metra in precej globok, vanj so v naglici zmetali papirje. Zorka je tudi videla, kam so ga zakopali.

Ta zabojo sem leta 1947, ko sem se naselil v Gorici, še sam iskal z detektorjem na vrtu, na mestu, ki mi ga je pokazala Zorka. Zabojo je bil namreč pločevinast. A nisem našel nič. Prekopal sem več kot kvadratni meter površine in tudi precej globoko, a zaman.

Leta 1947 Stanko Stanič ni bil več župnik v Podgori. Podgoro je zapustil sredi leta 1944, umaknil se je v Rovigo k prijatelju župniku, saj se je tudi on čutil v nevarnosti. Ko se je po vojni vrnil v Gorico, je postal ekonom v centralnem semenišču, nato do smrti župnik v Štandrežu. Župnišče v Podgori je bilo zato več časa prazno.

Zabojo je ob prisotnosti Janka Kralja, Stanka Staniča ter njegove sestre Zorke zakopal mlad fant. V knjigi, ki jo je Lučka Kralj posvetila svojemu očetu, piše, da je ta fant, ki je veljal za zelo zvestega, izdal zadevo OF, saj je zadnje leto vojne šel tudi sam k partizanom. Verjetno so po Staničevem umiku iz Podgore zabojo izkopali in ga odnesli, saj je bilo župnišče prazno.

Ali mislite, da so arhiv uničili? Ne verjamem. Odnegli so ga in je najbrž v kakšnem fondu v arhivu v Ljubljani. Lep izziv za ljubitelje arhivov in raziskovalce zgodovine!

Dr. Janko Kralj